

М. О. Німак

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
асистент кафедри цивільного права та процесу,
канд. юрид. наук

ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО НАДАННЯ ПРАВА НА ШЛЮБ

© Німак М. О., 2015

З’ясовуються особливості розгляду в суді справ про надання права на шлюб, визначаються умови реалізації права на звернення до суду по цій категорії справ, коло осіб, які обов’язково повинні брати участь у справі, а також завдання суду під час розгляду такої категорії справ.

Ключові слова: окреме провадження, надання права на шлюб, шлюбний вік, особа, яка бажає зареєструвати шлюб.

М. О. Німак

ПРОИЗВОДСТВО ПО ДЕЛАМ О ПРЕДОСТАВЛЕНИИ ПРАВА НА БРАК

Выясняются особенности рассмотрения в суде дел о предоставлении права на брак, определяются условия реализации права на обращение в суд по этой категории дел, круг лиц, которые обязательно должны участвовать в деле, а также задачи суда при рассмотрении этой категории дел.

Ключевые слова: особое производство, предоставление права на брак, брачный возраст, лицо желающее зарегистрировать брак.

М. О. Nimak

PROCEEDING IN CASES OF GRANTING THE RIGHT TO GET MARRIED

The features of trial of cases of divorce by the application of married couple having children are cleared up, conditions of realization of right of court in that category of cases; circle of persons who must take part in case imperatively and court’s mission during trial of indicated category of cases are determined; etc.

Key words: ex parte proceeding, granting the right to get married, nubility, a person who wishes to get married.

Постановка проблеми. Згідно з ч. 3 ст. 234 Цивільного процесуального кодексу України від 18 березня 2004 р. [1] справи про надання права на шлюб розглядаються в порядку окремого провадження. Справи окремого провадження розглядаються судом з дотриманням загальних правил, встановлених ЦПК України, за винятком положень щодо змагальності та меж судового розгляду (ч. 3 ст. 235 ЦПК України). Інші особливості розгляду справ окремого провадження

встановлені розділом IV ЦПК України. Проте особливості розгляду цієї категорії справ ЦПК України не встановлено. Це зумовило необхідність їх дослідження з метою удосконалення правового регулювання порядку розгляду в суді цієї категорії справ та утвердження єдиної судової практики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Недостатньо досліджена ця проблема і в юридичній літературі. Вирішення окремих питань започатковано у працях науковців, що займаються вивченням матеріального права, а саме З. В. Ромовської, Є. О. Харитонова, С. Я. Фурси, О. Ю. Бикової тощо. С. Бичкова, Т. Федосєєва досліджують питання представництва інтересів заявника у справах про надання права на шлюб. Ю. В. Білоусов та М. М. Ясинок коротко характеризують особливості розгляду в суді справ про надання права на шлюб. Системне дослідження цієї проблеми з процесуального погляду науковці не проводили.

Метою статті є з'ясування особливостей розгляду в суді справ про надання права на шлюб, визначення умов реалізації права на звернення до суду, кола осіб, які обов'язково повинні брати участь у справі, а також завдання суду під час розгляду цієї категорії справ.

Виклад основного матеріалу. Питання надання права на шлюб в суді вирішується у двох випадках: у разі недосягнення особою шлюбного віку або в разі необхідності реєстрації шлюбу між рідною дитиною усиновлювача та усиновленою ним дитиною, а також між дітьми, які були усиновлені ним (ч. 4 ст. 26 Сімейного кодексу України від 10 січня 2002 року [2]). У першому випадку передумовою права на звернення до суду є досягнення заявником 16 років. В другому – обізнаність осіб, які бажають зареєструвати шлюб, про те, що вони не є рідними братами (сестрами)

В юридичній літературі обґрунтовано думку про те, що зверненню до суду із заявою про надання права на шлюб особи, яка не досягла шлюбного віку, має передувати її звернення за дозволом до батьків, а в разі, якщо така згода не буде надана останніми, то це питання має вирішувати суд [3, с. 301]. З цією думкою важко погодитися, оскільки тільки суд може об'єктивно оцінити ситуацію, що склалася, батьки ж, приймаючи рішення, керуються суб'єктивним фактором. Крім того, рішення суду є загальнообов'язковим, а, отже, породжує правові наслідки. Волевиявлення батьків не має такого юридичного значення, а тому звернення до суду є необхідним, навіть якщо батьки дають згоду на реєстрацію шлюбу.

Згідно з ч. 2 ст. 23 СК України право на шлюб може бути надано за рішенням суду за заявою особи, яка досягла 16 років. Отже, заявником у справах про надання права на шлюб є тільки фізична особа у віці від 16 до 18 років, яка має намір зареєструвати шлюб. Звертатися до суду із цією заявою не можуть батьки неповнолітньої особи чи будь-які інші особи, оскільки реєстрація шлюбу та вирішення пов'язаних з цим питань потребує самостійного волевиявлення особи, яка бажає зареєструвати шлюб. Якщо шлюбного віку не досягли ні наречений, ні наречена, то “вони можуть звернутися до суду із спільною заявою” [4, с. 104] або “подати до суду окремі заяви, а тоді суд об'єднає справи в одне провадження” [5, с. 51]. Розглядати питання про надання права на один і той самий шлюб в одному провадженні доцільно з огляду на те, що це сприятиме об'єктивному встановленню відповідності реєстрації шлюбу інтересам заявників і значно спрощуватиме процедуру розгляду справи, тому що зникатиме необхідність виклику до суду одних і тих самих заінтересованих осіб та з'ясування тих самих обставин двічі. Проте вважаємо, що подання окремих заяв кожним із наречених може зумовити розгляд однієї і тієї ж справи різними судами за підсудністю, а отже не можливо буде об'єднати справи в одне провадження, тому у такому випадку, якщо шлюбного віку не досягли ні наречений, ні наречена, то вони повинні подавати до суду спільну заяву. Така заява є виразом їх взаємної згоди на реєстрацію шлюбу.

У справах про надання права на шлюб між рідною дитиною усиновлювача та усиновленою ним дитиною або між дітьми, які були усиновлені ним, заявниками у справі повинні бути особи, які бажають зареєструвати шлюб, подаючи до суду спільну заяву. Це зумовлено тим, що волевиявлення на реєстрацію шлюбу повинно виходити від обох з подружжя, тобто бути взаємним. Відповідно до ч. 1 ст. 24 СК України шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки та чоловіка. Оскільки

реєстрація шлюбу – це спільне рішення чоловіка та жінки, то і до суду із заявою про надання їм права на шлюб повинні звертатися обидві особи, які мають намір зареєструвати шлюб.

Заява у справах про надання права на шлюб повинна відповідати вимогам ст. 119 ЦПК України з урахуванням особливостей цих справ. Так, у заяві про надання права на шлюб обов'язково слід зазначити прізвище, ім'я, по батькові особи, з якою передбачається реєстрація шлюбу [5, с. 51; 6, с. 86; 7, с. 49; 8, с. 21], оскільки надання права на шлюб повинно відповідати інтересам заявника, а встановити це можна лише відносно конкретної особи; а також інформацію про те, де буде проживати майбутнє подружжя і чи воно буде матеріально забезпечено; чи є у власності неповнолітньої особи майно, а також інші обставини, які обґрунтовують відповідність реєстрації шлюбу інтересам неповнолітньої особи; обґрунтовується поважність причини, яка стала підставою просити дозволу на реєстрацію шлюбу. Крім того, видається доцільним, щоб у заяві про надання права на шлюб заявник стверджував, що не існує обставин, що перешкоджають реєстрації шлюбу; що нареченим відомо про сімейний стан один одного; а також те, яким по рахунку є для кожного з них цей шлюб і чи мають вони дітей.

В юридичній літературі обґрунтовано думку, згідно з якою, в тих випадках, якщо заява про надання права на шлюб подається одним з майбутнього подружжя, воля другого, який є повнолітнім, повинна бути виражена в тій самій або окремій заяві [9, с. 120]. Проте це видається недоцільним з огляду на те, що його (її) волевиявлення слід з'ясувати під час розгляду справи, до участі в якій він (вона) залучається як заінтересована особа.

Науковцями обґрунтовується необхідність подання разом із заявою про надання права на шлюб письмової згоди батьків (усиновлювачів), піклувальників або органу опіки та піклування [10, с. 55]. Але ж законні представники можуть і не давати згоди, а навпаки, заперечувати щодо реєстрації шлюбу, проте на вирішення справи це не впливає. Якщо ж зобов'язати заявника до заяви про надання права на шлюб додавати письмову згоду законних представників, то її відсутність розцінюватиметься як недолік заяви і буде підставою для залишення заяви без руху відповідно до ч. 1 ст. 121 ЦПК України, а це суперечитиме природі цієї категорії справ, адже заперечення законних представників не можуть бути підставою для відмови в наданні права на шлюб. Думка законних представників хоч і не є вирішальною у цій категорії справ, але є достатньо вагомою і повинна враховуватися при ухваленні судом рішення про надання права на шлюб.

Особливістю справ про надання права на шлюб є те, що, зважаючи на триваючий характер шлюбних правовідносин, відмова у відкритті провадження у справі не перешкоджатиме заявнику повторно звернутися до суду з тією самою вимогою.

Предмет доказування у цій категорії справ становлять обставини, які свідчать про відповідність надання права на шлюб із зазначеною в заяві особою інтересам особи, яка не досягла шлюбного віку, в тому числі обставини, що свідчать про фізіологічну та психологічну готовність заявника до шлюбу. Ці обставини підтверджуються в суді довідкою про вагітність, свідоцтвом про народження дитини заявника або іншими документами, що виявляють такі підстави для надання права на шлюб, як довготривале відрядження або робота за кордоном одного з наречених; проживання однією сім'єю без шлюбу з особою, яка не досягла шлюбного віку; відсутність обох батьків у наречених; “невиліковна хвороба однієї з осіб, яка бажає зареєструвати шлюб” [3, с. 300] тощо. Важливе значення для ухвалення рішення мають також пояснення заявника та особи, з якою він має намір зареєструвати шлюб, їх батьків (усиновлювачів) чи піклувальника. Ці пояснення, виходячи з положень ЦПК України, будуть вважатися доказами у справі тільки за умови, що вони будуть отримані як показання свідка.

Одним із вагомих доказів фізіологічної та психологічної готовності заявника до шлюбу та відповідності надання права на шлюб його інтересам є медична довідка про стан здоров'я заявника. Деякі автори вважають, що якщо заява про надання права на шлюб не пов'язана з вагітністю або народженням дитини, суд може вимагати висновок закладу охорони здоров'я про стан здоров'я заявника [5, с. 51; 9, с. 121]. Правильною видається практика тих суддів, які з'ясовують факт обізнаності заявника та особи, з якою він має намір зареєструвати шлюб, про стан здоров'я один одного [11]. Проте така практика, на жаль, є нечисленною. Оскільки суд повинен з'ясувати

відповідність надання права на шлюб із конкретною особою інтересам заявника, слід запозичити досвід законодавства Латвії [12] щодо подання разом із заявою про надання права на шлюб медичної довідки про стан здоров'я і заявника, і особи, з якою він має намір зареєструвати шлюб, що підтверджуватиме їх обізнаність про стан здоров'я один одного.

Як справедливо зазначено в юридичній літературі, доказами відповідності надання права на шлюб інтересам неповнолітньої особи повинні бути також відомості, які характеризують повнолітню особу, яка має намір зареєструвати шлюб із неповнолітньою особою. Такі відомості можна отримати з особистих пояснень повнолітньої особи, її батьків та інших осіб, отриманих в статусі свідків, а також в громадських організаціях, членом яких є зазначена особа; в адміністраціях підприємств чи установ, де вона працює або навчається тощо [9, с. 121]. Це дасть змогу судді “намалювати” образ особи, про надання права на шлюб з якою просить заявник, і встановити відповідність надання права на шлюб саме з цією особою інтересам заявника.

З'ясуванню відповідності реєстрації шлюбу інтересам неповнолітньої особи сприяє також визначення стану матеріального забезпечення заявника після реєстрації ним шлюбу. У такому разі письмовими доказами є довідка з місця проживання про склад сім'ї заявника; довідка з місця проживання про склад сім'ї, в якій проживатиме майбутнє подружжя, якщо це буде мати місце; заява членів сім'ї одного з майбутнього подружжя про згоду на спільне проживання в одному житловому приміщенні у випадку, якщо це буде мати місце; акт обстеження умов життя осіб, які мають намір зареєструвати шлюб; довідка з місця роботи про дохід осіб, які мають намір зареєструвати шлюб тощо.

Важливим засобом доказування у справах про надання права на шлюб є пояснення батьків (усиновлювачів) чи піклувальників неповнолітньої особи як свідків щодо відповідності надання права на шлюб її інтересам, оскільки законні представники як ніхто інший знають інтереси своїх підопічних. Законні представники неповнолітньої особи можуть дати згоду на реєстрацію нею шлюбу, а можуть заперечувати реєстрацію шлюбу. Слід мати на увазі, що відповідно до ч. 3 п. 2 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 11 від 21 грудня 2007 р. “Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя” (далі – Постанова № 11) [13], заперечення батьків (піклувальників) щодо надання права на шлюб не є підставою для відмови в задоволенні заяви, оскільки головним критерієм для задоволення заяви про надання права на шлюб є встановлення судом факту про відповідність такого права інтересам заявника. Так, як справедливо зазначається в літературі, позиція законних представників неповнолітньої особи щодо надання їй права на шлюб може бути (а інколи – повинна бути) виявлена під час розгляду справи про надання права на шлюб, але самі по собі їх згода чи заперечення юридичної сили не мають [14, с. 46].

Отримувати згоду законних представників О. Ю. Бикова пропонує аналогічно отриманню згоди цих осіб на здійснення неповнолітніми віком від 14 до 18 років правочинів [15, с. 53]. Проте реєстрація шлюбу не є цивільно-правовим правочином, а тому немає необхідності в будь-якому разі виражати згоду в письмовій, нотаріально посвідченій формі. На практиці судді з'ясовують думку законних представників неповнолітньої особи щодо реєстрації шлюбу безпосередньо в судовому засіданні, що видається найбільш правильним, адже дає можливість судді з'ясувати причини такої позиції батьків і зробити відповідні висновки.

Предмет доказування у справах про надання права на шлюб між рідною дитиною усиновлювача та усиновленою ним дитиною, а також між дітьми, які були усиновлені ним, складають обставини, які свідчать про спільне добровільне волевиявлення заявників на реєстрацію шлюбу та їх обізнаність про те, що вони не є рідними братами і сестрами. Ці факти встановлюються на підставі особистих пояснень заявників та їх батьків, усиновлювачів, отриманих в статусі свідків, а також письмових доказів – копій рішення суду про усиновлення, свідоцтв про народження осіб, які бажають зареєструвати шлюб, та (або) їх паспортів.

Відповідно до ч. 2 п. 2 Постанови № 11 [13] до участі в справі про надання права на шлюб залучаються один або обоє батьків (усиновлювачів) неповнолітньої особи, піклувальник, особа, з якою передбачається реєстрація шлюбу, а також інші заінтересовані особи. На думку деяких

авторів, суд може викликати в судове засідання ту особу, з якою неповнолітній має намір зареєструвати шлюб [5, с. 50; 6, с. 86]. Проте поділяючи точку зору М. М. Ясинок [16, с. 93], вважаємо, що особиста участь цієї особи в справі є обов'язковою, оскільки дає можливість судді з'ясувати дієздатність цієї особи, дійсність її волевиявлення на реєстрацію шлюбу, відповідність інтересам заявника реєстрації шлюбу саме з цією конкретною особою тощо. (Йде мова про повнолітню особу, оскільки, якщо шлюбного віку не досягли обидві особи, які мають намір зареєструвати шлюб, то вони обое, як зазначалося вище, будуть заявниками у справі). З огляду на це, неправильно є практика тих судів, які розглядають справи за відсутності такої особи [17].

Батьки (усиновлювачі) або піклувальник особи, яка не досягла шлюбного віку, не є заінтересованими особами у справі про надання права на шлюб, оскільки на їх суб'єктивні права та обов'язки не впливають межі законної сили рішення суду в конкретній справі, рішення суду не зачіпає їх права або інтереси. Проте вони мають найбільш повну та достовірну інформацію щодо справи, тому їх пояснення, отримані в статусі свідка, є вагомим доказом у справі про надання права на шлюб, а їх особиста участь у справі як свідків є обов'язковою (ч. 2 ст. 50 ЦПК України).

Аналізуючи судову практику, спостерігаємо випадки, коли в судовому засіданні з'ясовується думка лише одного з батьків неповнолітньої особи (з матеріалів справи вбачаємо наявність обох батьків у такої неповнолітньої особи) [18]. Така практика суду видається не цілком виправданою, оскільки в матеріалах справи не було відомостей щодо думки батька заявниці про реєстрацію нею шлюбу, а, відповідно до ч. 1 ст. 141 СК України, мати й батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини незалежно від того, чи перебували вони в шлюбі між собою. Саме тому особисту участь у справі обов'язково повинні брати двоє батьків.

До участі у справі можуть також залучатися батьки (усиновлювачі) чи піклувальник особи, з якою особа, яка не досягла шлюбного віку, має намір зареєструвати шлюб. Їх участь у справі сприятиме судді в з'ясуванні питання про особисті якості та поведінку особи, з якою заявник має намір зареєструвати шлюб, а також про їх ставлення до реєстрації шлюбу, що дає підстави судді вирішити питання про відповідність реєстрації шлюбу з цією особою інтересам заявника.

На практиці суди залучають до участі в справі цієї категорії представників органів ДРАЦСу. Проте в судові засідання вони не з'являються, хоча належним чином повідомляються про час і місце розгляду справи, а тому суд вважає за можливе розглядати справу в їх відсутності на підставі наявних у справі доказів [19]. Видається, що участь у справі представника органу ДРАЦСу не є обов'язковою, оскільки суд у цій категорії справ з'ясовує відповідність реєстрації шлюбу інтересам заявника, а органи ДРАЦСу навряд чи можуть надати пояснення з цього приводу. У разі необхідності з'ясування тих чи інших обставин, суд може зробити запит до органів ДРАЦСу.

У справах про надання права на шлюб між рідною дитиною усиновлювача та усиновленою ним дитиною або між дітьми, які були усиновлені ним, як заінтересовані особи до участі в справі можуть залучатися батьки (усиновлювачі) осіб, які мають намір зареєструвати шлюб.

Неодноразово в юридичній літературі згадують про те, що важливе значення для правильного вирішення справ про надання права на шлюб має також участь у справі представника органу опіки та піклування [6, с. 86]. Проте згідно з п. 1.7. Правил опіки та піклування, затверджених Наказом Державного комітету України в справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України № 34/166/131/88 від 26.05.99 року [20], до компетенції органу опіки та піклування не входять повноваження із перевірки наявності чи відсутності перешкод до реєстрації шлюбу. Відповідно до ч. 3 ст. 45 ЦПК України, участь органів опіки та піклування у цивільному процесі для подання висновків є обов'язковою у випадках, встановлених законом, або якщо суд визнає це за необхідне. Законодавством України участь органів опіки та піклування у справах про надання права на шлюб не визнана обов'язковою. Найчастіше підставами для надання права на шлюб є вагітність неповнолітньої особи або проживання її з іншою особою однією сім'єю без шлюбу. Подання висновків щодо цих питань не належить до компетенції органів опіки та піклування, а тому їх участь у справі про надання права на шлюб видається недоцільною.

Враховуючи норми ч. 2 ст. 23 СК України, суд ухвалює рішення про надання права на шлюб виходячи з інтересів особи, яка не досягла шлюбного віку, а хто ж, як не вона сама, знає про свої інтереси. Тільки в результаті безпосереднього спілкування з такою особою, усвідомлення нею правових наслідків тих дій, які вона має намір вчинити, суд має змогу встановити відповідність рішення її інтересам. На цій підставі можемо зробити висновок про обов'язковість особистої участі заявника в справах цієї категорії. Натомість судді допускають можливість розгляду справи за відсутності заявника [17], що, з огляду на викладене, видається недоцільним.

Оскільки в справах про надання права на шлюб між рідною дитиною усиновлювача та усиновленою ним дитиною або між дітьми, які були усиновлені ним, як було з'ясовано вище, заявниками в справі повинні бути особи, які бажають зареєструвати шлюб, особиста участь у справі обох заявників також є обов'язковою. Це дасть змогу судді з'ясувати добровільність і взаємність їх волевиявлення на реєстрацію шлюбу.

Як було зазначено вище, особиста участь заявників у цих категоріях справ, безумовно, є обов'язковою, але можливим видається залучення до участі в справі, на підставі ч. 2 ст. 29 ЦПК України, разом із заявником його законних представників, що може бути зумовлено необхідністю надавати правову або іншу допомогу їх підопічним. Крім того, законні представники залучаються до справи для висловлення думки щодо реєстрації шлюбу їх підопічними.

Участь представника в справі не замінює заявника, а є необхідною з метою забезпечення юридичної частини справи, тобто надання правової допомоги заявнику в складанні заяви, збиранні доказів по справі, вирішенні інших процесуальних питань в ході розгляду справи. Присутність у справі представника не перешкоджає можливості залучити до участі в справі і заявника. Оскільки згідно з ч. 3 ст. 235 ЦПК України, справи окремого провадження розглядаються судом з дотриманням загальних правил, встановлених ЦПК України, то можемо зробити висновок, що викликати заявника для особистих пояснень можна і тоді, коли в справі бере участь його представник (п. 4 ч. 1 ст. 169 ЦПК України).

Щодо можливості договірною представництва в справах про надання права на шлюб думки науковців розділилися. Ю. В. Білоусов вважає, що в цій категорії справ договірне представництво є неможливим, але вказує, що це не виключає залучення для юридичного консультування щодо реалізації цивільних процесуальних прав та виконання обов'язків заявника особи, яка надає правову допомогу [6, с. 86]. Інші автори, навпаки, обґрунтовують думку про можливість залучення договірною представника до участі в справі про надання права на шлюб [21, с. 97]. Особиста участь заявника у цій категорії справ, як було з'ясовано вище, обов'язкова, проте з метою надання правової допомоги в справі можливим є залучення до участі в справі разом із заявником не тільки особи, яка надає правову допомогу, але і договірною представника. Відповідно до ч. 2 ст. 38 ЦПК України, особиста участь у справі особи не позбавляє її права мати в цій справі представника.

Представництво особи, з якою заявник має намір зареєструвати шлюб, допускається лише за умови її особистої участі в справі, оскільки розгляд справи за її відсутності позбавляє суддю можливості встановити відповідність укладення шлюбу саме з цією конкретною особою інтересам заявника.

Зважаючи на те, що заявником є особа, яка ініціює провадження у справі, за наслідками неявки в судове засідання можемо прирівняти його до позивача. Згідно з ст. 169, п. 3 ч. 1 ст. 207 ЦПК України суд відкладає розгляд справи або залишає заяву без розгляду за умови, що від позивача не надійшла заява про розгляд справи за його відсутності. Проте правило про можливість розгляду справи за відсутності заявника, якщо від нього надійшла відповідна заява, не застосовується до справ про надання права на шлюб, оскільки у цій категорії справ особиста участь у справі заявника є обов'язковою, а тому розгляд справи за його відсутності неможливий за будь-яких умов. Зважаючи на те, що, як було з'ясовано вище, особиста участь у справі про надання права на шлюб особи, з якою заявник має намір зареєструвати шлюб, є обов'язковою, вважаємо, що наслідки неявки цієї особи у судове засідання слід прирівняти до наслідків неявки заявника.

Особливістю справ про надання права на шлюб, якщо шлюбного віку не досягли обоє з наречених; справ про надання права на шлюб між рідною дитиною усиновлювача та усиновленою ним дитиною або між дітьми, які були усиновлені ним, є множинність на стороні заявника, тобто

заявниками є обоє з майбутнього подружжя, а тому в разі неявки в судове засідання одного з них слід застосовувати ті ж процесуальні наслідки, як і в разі неявки обох.

У справах про надання права на шлюб суд з'ясовує можливість реалізації права на шлюб за відсутності обов'язкової умови його реалізації, встановленої законом, – досягнення шлюбного віку. Основним питанням, яке підлягає вирішенню в суді, є питання про відповідність надання права на шлюб інтересам неповнолітньої особи, тобто суд повинен з'ясувати відповідність фізичного, психологічного та розумового розвитку такої особи укладенню нею шлюбу. Ці обставини суд встановлює на підставі оцінки пояснень заявника та особи, з якою він має намір зареєструвати шлюб, показань їх батьків, зібраних у справі письмових доказів. У вирішенні цього питання кожний суддя вправі виходити із свого життєвого досвіду, моральних засад суспільства.

Як справедливо зазначається в юридичній літературі, предметом розгляду в суді в справах про надання права на шлюб має бути не доцільність надання заявникові абстрактного права на шлюб, внаслідок якого він може зареєструвати шлюб з будь-якою особою, а доцільність надання заявникові права на шлюб з конкретною особою [5, с. 51; 6, с. 86]. Натомість деякі науковці вважають, що надання права на шлюб не повинно зводитися до конкретної особи, з якою заявник хоче зареєструвати шлюб [4, с. 104]. Проте з цією думкою неможливо погодитися, оскільки можливість надання права на шлюб саме із конкретною особою спрямована перш за все на захист інтересів особи, яка має намір зареєструвати шлюб. Адже з'ясувати відповідність надання права на шлюб інтересам заявника суд може тільки відносно конкретної особи, з якою має намір зареєструвати шлюб неповнолітня особа. Слід зауважити, що в такому випадку, одержавши право на шлюб з конкретною особою, заявник не може зареєструвати шлюб з іншою особою. Для того, щоб зареєструвати шлюб з іншою особою, не зазначеною в рішенні суду, заявник повинен знову звернутися до суду із заявою про надання права на шлюб.

Сьогодні судова процедура розгляду справ про надання права на шлюб є надто формальною і цілком неефективною. Її можна зобразити схемою: “заява неповнолітньої особи” + “довідка про вагітність” = “рішення суду про надання права на шлюб” [17]. Судді під час розгляду справи не з'ясовують ні особистих якостей особи, з якою заявник має намір зареєструвати шлюб, ні можливість матеріального забезпечення нею неповнолітнього заявника, ні наявність або відсутність перешкод до реєстрації шлюбу тощо. Судді виходять лише з того, що вагітність – це беззаперечна підстава для надання права на шлюб і ухвалення рішення у цьому випадку цілком відповідає інтересам заявника. Проте такий підхід суду до розгляду справ про надання права на шлюб цілком недоречний, адже, вирішуючи справу, суд не повинен лише знайти батька дитині, але повинен здійснювати захист прав та інтересів неповнолітньої особи, яка укладає шлюб. Для того, щоб з'ясувати відповідність надання права на шлюб інтересам заявника, судді необхідно оцінити особисті якості особи, з якою заявник має намір зареєструвати шлюб, її матеріальний стан, умови проживання тощо і встановити відповідність реєстрації шлюбу не загалом, а щодо конкретної особи, з якою заявник має намір зареєструвати шлюб. У цій категорії справ суд повинен з'ясувати мотиви заявлених вимог, відносини між особами, які мають намір зареєструвати шлюб, перспективи шлюбу. У задоволенні вимоги слід відмовити, якщо судом буде встановлено, що реєстрація шлюбу матиме негативний вплив на неповнолітню особу.

У справах про надання права на шлюб між рідною дитиною усиновлювача та усиновленою ним дитиною, а також між дітьми, які були усиновлені ним, суду слід переконатися у тому, що волевиявлення осіб, які бажають зареєструвати шлюб, є спільним і добровільним, що немає перешкод до реєстрації шлюбу, передбачених СК України, і що заявники обізнані про те, що вони не є рідними братами і сестрами. У цьому випадку суд не з'ясовує відповідність реєстрації шлюбу інтересам подружжя, адже вони є повнолітніми і повинні самостійно вирішувати питання про відповідність реєстрації шлюбу їх особистим інтересам.

Як було обгрунтовано вище, заявнику надається не абсолютне право на шлюб, але право на шлюб з конкретною особою. Згідно п. 2 Постанови № 11 [13], резолютивна частина рішення повинна відповідати вимогам ч. 2 ст. 23 СК України, згідно з якою суд надає право на шлюб (а не знижує шлюбний вік), а також містити прізвище, ім'я та по батькові особи, право на шлюб з якою

надається судом. Отже, в рішенні суду про надання права на шлюб обов'язково повинно бути зазначено прізвище, ім'я, по батькові особи, на реєстрацію шлюбу з якою надано право.

У справах про надання права на шлюб неповнолітня особа набуває право на шлюб з особою, зазначеною в рішенні, з моменту набрання рішенням законної сили. Проте рішення суду про надання права на шлюб не зобов'язує заявника зареєструвати шлюб, зважаючи на добровільність шлюбу (ст. 24 СК України), а лише надає можливість його зареєструвати.

Висновки. Проаналізувавши провадження у справах про надання права на шлюб, з'ясовуємо наявність тих особливостей, які значно відрізняють його від проваджень в інших категоріях справ, тому приходимо до висновку про необхідність доповнення ЦПК України новими нормами, якими закріпити ці особливості з метою їх однакового застосування на практиці.

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року (з наступними змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40–42, 42. – Ст. 492. 2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року (з наступними змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21. – Ст. 135. 3. Бикова О. Ю. Укладення шлюбу за Сімейним кодексом України / О. Ю. Бикова // Держава і право: Зб. наук. праць. – К.: ІДІП НАНУ, 2004. – Вип. 23. – С. 297–303. 4. Сімейний кодекс України: Науково – практичний коментар / [За заг. ред. С. Я. Фурси]. – К.: Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2008. – 1248 с. 5. Ромовська З. В. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ромовська З. В. – [3-тє вид., перероб. і доп.]. – К.: Правова єдність, 2009. – 432 с. 6. Білоусов Ю. В. Структура справ окремого провадження за новим Цивільним процесуальним кодексом України / Ю. В. Білоусов // Університетські наукові записки: Часопис Хмельницького університету управління та права. – 2007. – № 1 (21). – С. 84 – 89. 7. Лепех С. М. Сімейне право України: навч. посіб. / С. М. Лепех. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 318 с. 8. Ярема А. Г., Давиденко Г. І. Новели цивільного судочинства / А. Г. Ярема, Г. І. Давиденко // Вісник Верховного суду України. – 2006. – № 12 (76). – С. 16–22. 9. Юркевич Н. Г. Заключение брака по советскому праву / [под ред. В. А. Рясенцев]. – Минск: Наука и техника, 1965. – 142 с. 10. Науково-практичний коментар до Сімейного кодексу України / [За ред. Є. О. Харитонов]. – [видання друге, доп.]. – Х.: ТОВ “Одіссей”, 2008. – 560 с. 11. Рішення Шевченківського районного суду м. Львова від 15 січня 2010 року / Справа № 2о-3/2010 // Архів Шевченківського районного суду м. Львова. 12. Гражданский кодекс Латвии от 23 января 1937 года. – Режим доступу: http://minjust.lgg.ru/ru/activity/international_cooperation/infzagsg/zagszakvo/index.php?from4=1 13. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 11 від 21 грудня 2007 року // Вісник Верховного суду України. – 2008. – № 1. – С. 5–11. 14. Коментарій к Семейному кодексу РФ / [отв. ред. И. М. Кузнецова]. – М.: Изд-во БЕК, 1996. – 512 с. 15. Бикова О. Ю. Укладення та розірвання шлюбу за законодавством України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Олена Юрїївна Бикова. – Одеса, 2005. – 220 с. 16. Ясинок М. М. Особливості судового розгляду справ щодо надання неповнолітнім особам права на шлюб / М. М. Ясинок // Університетські наукові записки. – 2008. – № 3. – С. 90–93. 17. Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 11 квітня 2014 року / Справа № 2-о/463/45/14 // Архів Личаківського районного суду м. Львова. 18. Рішення Сихівського районного суду м. Львова від 15 липня 2014 року / Справа № 2-о/464/63/14 // Архів Сихівського районного суду м. Львова. 19. Рішення Франківського районного суду м. Львова від 30 травня 2014 року / Справа № 2-о/465/97/14 // Архів Франківського районного суду м. Львова; 20. Про затвердження Правил опіки та піклування: Наказ Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України від 26 травня 1999 року № 34/166/131/88 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 26. – Ст. 115. 21. Бичкова С., Федосєєва Т. Представництво інтересів заявника у справах про надання права на шлюб / С. Бичкова, Т. Федосєєва // Право України. – 2008. – № 6. – С. 94–99.